

منظره‌های داستانی قرآن

ششمین مقاله از مجموعه

نام کتاب: پژوهشی در جلوه‌های هنری داستانهای قرآن (دو جلد)

مؤلف: دکتر محمود بستانی

مترجم: موسی دانش

نوبت و سال چاپ: دوم ۱۳۷۶

ناشر: موسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

□ سیدمحمد علوی

دسترسی و شناخت عمیق قرآن کریم بسیار رفیع و دور از دسترس می‌نماید اما:

آب دریا را اگر نتوان کشید

هم به قدر تشنگی باید چشید.

تاکنون برای توضیح و یا به عبارت بهتر به اطلاع عموم رساندن جنبه‌های اعجازی قرآن و اثبات و تبیین آن تلاش‌های گوناگون گفتاری و نوشتاری صورت گرفته است و هر کس بنا به توانمندی خود به بررسی بعد یا ابعادی از آن پرداخته است. قرآن به عنوان کتاب آسمانی در تمامی ابعادی که یک کتاب می‌تواند داشته باشد، خارق العاده است. و هنر، امری است که کتب و نوشته‌های امروزی بدون حضورش عمری کوتاه و خوانندگانی قلیل خواهد داشت. بی‌شک قرآن که کلام خالق هنر است نمی‌تواند فاقد این عنصر باشد. به بعد هنری-قرآن یا پرداخته نشده و یا بسیار کمتر از آنچه که باید، پرداخته‌اند.

کتاب «پژوهشی در جلوه‌های هنری داستانهای قرآن» نوشته دکتر محمود بستانی که توسط آقای موسی دانش ترجمه شده است گامی است در این راستا، با این ویژگی که این پژوهش در مورد جلوه‌های هنری در قالب خاصی از هنر یعنی داستان در قرآن پرداخته است. از این جهت امری موضعی و اختصاصی است و کل قرآن را در بر نمی‌گیرد. در این کتاب اکثریت قریب به اتفاق داستانهای قرآن و البته با همان ترتیبی که داستانها در قرآن آمده است

مورد بررسی قرار می‌گیرد. کتاب با داستان حضرت آدم^(ع) آغاز می‌شود. شیوه‌ای که نویسنده در پیش گرفته است این گونه است که هر داستانی را در حد امکان و ویژگی‌ها، شخصیت‌ها و شگردهای خاص هنری را کشف و تبیین می‌کند. و البته ملاک این بررسی به نظر این خواننده استفاده از آخرین شگردهای موجود در داستان مدرن امروزی و پیدا کردن همان نکات هنری در داستانهای قرآن است و این در حالی است که داستانهای قرآن بیش از چهارده قرن قدمت دارند. نویسنده سعی داشته تا هیچ نکته‌ای از قلم نیفتد. و چنانچه در داستان روی موضوعی تاکید زیاد می‌شود و یا موضوعی پوشیده می‌ماند نویسنده به زعم خود راز هنری نهفته در آن را بیان کرده و شرح می‌دهد. مثلاً در داستان طالوت خداوند می‌گوید که این داستان در زمان یکی از پیامبران بعد از حضرت موسی^(ع) رخ داده است و از بیان زمان دقیق آن خودداری می‌کند. نویسنده کتاب دلیل این امر را چنین بیان می‌کند: «رمز این که داستان، زمان حادثه را در دوران پس از حضرت موسی^(ع) تعیین می‌کند ولی تاریخ مشخصی را برای آن بازگو نمی‌کند - از دیدگاه هنری - آن است که داستان می‌خواهد روی یک هدف ویژه تاکید کند و آن این که شخصیت یهودی همواره در هر زمان و مکان پیمان مرموز، متمرّد، دروغگو متزلزل و دوروست، حتی پس از موسی^(ع) آن حالت بیمارگونه خود را که به

هیچ روی راهی برای بهبود آن وجود ندارد، حفظ کرده است. شخصیت یهود که در زمان موسی با موضع‌گیری‌های خود، چنانکه داستانهای دیگر روایت گر آنهاست آن حضرت را آزاری داد پس از موسی^(ع) نیز روش متمرّدانه خود را که داستان مورد بحث آنرا شرح می‌دهد پی می‌گیرد.»

از نکات مثبت کتاب یک بعدی نبودن بررسی است. یعنی نویسنده تنها به بیان شگردهای هنری نمی‌پردازد بلکه بعد فکری داستان را نیز به قدر مقدور توضیح می‌دهد. اگر چه آورده شدن توضیحات بلافاصله پس از نقد داستان خواننده را با انبوهی از اطلاعات مواجه می‌کند و برای لحظه‌ای ممکن است خواننده مردد شود که برآستی در این مثلاً چند خط داستانی که نقل شد این همه حرف و حدیث بود؟ بخصوص این تردید جای بیشتر نمود خواهد کرد که خواننده کتاب با قرآن و داستانهایش آشنایی چندانی نداشته باشد و این در حالی است که گاه بخشی از یک داستان آورده می‌شود و نویسنده با علم به کل داستان و ابتدا و انتهای آن صحبت می‌کند.

با این همه نثر زیبای کتاب و ترجمه تا حدود زیادی روان و خوب کتاب و همچنین بکر بودن موضوع، کتاب را به اثری خواندنی تبدیل کرده و اگر نه برای عموم، خواندش برای علمای دین و داستان نویسان و هر هنردوستی قابل توصیه و تاکید است.

همان اتفاق همیشه

نام کتاب: ارمغان هرات
 سراینده: محمد هاشم عاکفی
 ناشر: سراینده
 نوبت چاپ: اول
 سال و محل چاپ: ۱۳۷۵ - مشهد
 تیراژ: ۵۰۰ نسخه

تبریکیه و... دیده می‌شود.
 به دلیل این که به این مضامین به حد وفور پرداخته شده است، موضوعات کتاب «ارمغان هرات» برای خواننده، تکراری است و طبع تنوع طلب وی را راضی نمی‌کند.
 در کل، «ارمغان هرات» نشان‌دهنده‌ی ادامه‌ی روند عادی شعر کلاسیک است؛ روندی که بدون نوآوری و خلاقیت، جذابیت کمی برای نسل حاضر دوستدار شعر و ادبیات دارد.
 در پایان این نگاه اجمالی به مجموعه‌ی «ارمغان هرات» یکی از غزل‌های مجموعه را با هم می‌خوانیم.
 دل چو نمود ساز غم رفت پی هوای تو
 ای سر و جان عالمی خاک در سرای تو
 فاش نمود راز من سیل سرشک سرکشم
 ارچه نهفت در دلم مهر تو و ولای تو
 تا به طریق دلبری دل ز برم ربوده‌ای
 طعنه‌ی غیر برده‌ام ماه من از برای تو
 شوخ جفاشعار من، مرهم قلب زار من
 خنجر کین به دل مزن ای سر من فدای تو
 گر نبود نثانی من قابل پیشگاه تو
 روی نیاز عالمی بر در کبریای تو
 تا که به بحر بیخودی غرق شد «عاکف» حزین
 نیست به کارش ای خرد گشتی و ناخدای تو

به جای «می‌سایم»، «محترق» به جای «شعله ور»، «همی‌ریزد» به جای «می‌ریزد» و... پروایی ندارد.

مسئله دیگری که گاهی در اشعار آقای عاکفی به چشم می‌آید، مشکلات دستوری است که به نظر می‌آید شاعر غفلتاً دچار آن شده است. مثلاً در مصراع:

بود تا لب نهم بر آن لب لعل سخنگویی؟

معلوم نمی‌شود که «یای» سخنگویی از چه نوع است، اگر «یای» نکره و وحدت باشد، آوردن صفت اشاره‌ی «آن» از لحاظ دستوری چندان درست به نظر نمی‌رسد.

مسئله‌ی بعدی، بغضی از مشکلات زبانی در شعر ایشان است: مثلاً

ز دستت ای فلک صد گونه فریاد

که آخر (عاکفی) را بینوا کرد

که بهتر است فعل آخر بیت به صورت دوم شخص مفرد یعنی (کردی) بیاید.

از این مشکلات صوری که بگذریم، «ارمغان هرات» از لحاظ محتوایی، ارمغان جدیدی برای دوستداران شعر پارسی نیست. غزل‌ها غالباً عاشقانه‌اند. عاشقانه‌هایی که نمونه‌های بهتر و قوی‌ترشان را در آثار متقدمین هم داشته‌ایم. به غیر از عاشقانه‌ها، اشعاری با مضامین گله و شکایت از روزگار، مرثیه، بهاریه،

در سالهای اخیر، مجموعه شعرهای زیادی از طرف شاعران هموطن ما وارد بازار کتاب شده است.

چه شاعرانی که دارای سابقه‌ی طولانی شاعری هستند و چه آنهایی که در عالم مهاجرت به شعر روی آورده‌اند.

«ارمغان هرات» مجموعه‌ای است که دربرگیرنده‌ی گزیده‌ای از اشعار شاعر با سابقه کشور، آقای محمد هاشم عاکفی هروی است. کتاب با مقدمه‌ای از آقای اسماعیل زاده (وحدت) به بازار فرستاده شده است.

در مقدمه، آقای اسماعیل زاده بحثی درباره‌ی هنر دارند و همچنین معرفی مختصری از آقای عاکفی هروی. بخش زیادی از کتاب را غزل تشکیل می‌دهد. البته مخمس و مثنوی و حتی یک شعر غیر کلاسیک که گویا به قصد شعر نیمایی سروده شده است هم به چشم می‌خورد.

اگر از شعر «دیدم ترا» صرف‌نظر کنیم، ملاحظه می‌شود که شاعر به روش شاعران کهن شعر پارسی به سرودن اشعارشان پرداخته‌اند. یعنی از نوآوری‌هایی که در سده‌ی اخیر در عرصه‌ی شعر پارسی رخ داده است، اثری در کتاب دیده نمی‌شود. بنابراین شاعر از آوردن واژه‌های کهنی مثل «سایمی»

هنر آیه‌نگاری قرآن کریم اثر استاد محمدعلی عطارد هروی

هنر آیه‌نگاری قرآن کریم مجموعه‌ای از آخرین آثار ارزشمند استاد محمدعلی عطارد هروی است که به همت استاد محمد مهدی هراتی - از هنرمندان ایرانی - و با طراحی، ترسیم و صفحه‌آرایی هنرمند شهیر سینمای ایران آقای محمدعلی کشاورز - که از حسن تصادف در هنر نقاشی نیز مهارت دارد - در قطع ۳۴×۳۳ و تیراژ ۳۰۰۰ نسخه توسط انتشارات پیام آزادی و با همکاری و مشارکت معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ایران به بازار کتاب عرضه شده است. این مجموعه که با کاغذ عالی گلاسه و جلد زرکوب و چاپ دقیق منتشر شده، دارای عکسهای بسیار جالبی از طاق ویران شده بست در لشکرگاه، مدرسه غیاثیه، الواح مختلف ایوان آرامگاه خواجه عبدالله انصاری و کتیبه‌های داخلی محراب آرامگاه بسایزید بسطامی در شاهرود است. و همچنین نقاشی چهره شادروان استاد محمدعلی عطارد هروی توسط گرد آورنده مجموعه - آقای محمد مهدی هراتی - بر زیبایی آن افزوده است.

گنجینه خطوط در افغانستان

آثار محمدعلی هروی معروف به محمدعلی آخند

بدون شک مجموعه «گنجینه‌ی خطوط در افغانستان» یکی از مجموعه‌های با ارزشی است که انواع خطوط رایج در دوره‌های اول اسلامی تا دوره معاصر در آن موجود است و بدین گونه نه تنها گوشه‌ای از هنر نمایی استاد محمدعلی هروی بلکه مرجعی است که می‌توان انواع خطوط رایج در قرون مختلف مانند خط کوفی، ثلث، ریحانی، محقق، کوفی میخی، شجری، ثلث، نسخ، نستعلیق، شکسته و... را در آن یافت.

مجموعه یاد شده در سال ۱۳۴۶ توسط وزارت اطلاعات و کلتور در کابل منتشر شده است و در آن دو مقدمه به زبان پشتو یکی به قلم عبدالرئوف بینوا وزیر اطلاعات و کلتور و دیگری به قلم محمد ابراهیم خاخوزی رئیس کتابخانه‌های عمومی کابل و یک مقدمه و شرح حال به قلم مایل هروی نوشته شده است.

مجموعه گنجینه خطوط در افغانستان شامل ۴۴ کتیبه از استاد محمدعلی عطارد هروی معروف به «آخند» است که در قالب حدود ۲۰ نوع خط رایج در دوره‌های مختلف اسلامی نوشته شده است. این مطلب نشان می‌دهد که این استاد چیره دست علاوه بر اطلاع کامل از سیر تاریخی و تغییر و تحول هنر خوشنویسی خود در نوشتن آنها مهارت کامل داشته است که به نوبه خود یک امر استثنایی محسوب می‌شود، زیرا بسیاری از اساتید مسلم هنر خوشنویسی حداکثر در نوشتن پنج یا شش نوع خط مهارت دارند، در حالی که استاد محمدعلی هروی تنها از خط کوفی حدود ۱۰ نوع کتیبه نوشته است که در برگرفته انواع و تغییر و تحول این نوع خط طی قرون گذشته است.

در مجموعه‌ی گنجینه خطوط در افغانستان علاوه بر کتیبه‌هایی در قالب خطوط مختلف هفت اثر به خط نستعلیق نیز وجود دارد. متأسفانه در افغانستان خط نستعلیق و خط شکسته هنوز به همان شکل دوره صفویه باقی مانده است به همین دلیل این هفت اثر و نمونه‌هایی از خط شکسته موجود در این مجموعه کاملاً به همان سبک دوره صفویه نوشته شده است. اما صرف‌نظر از اینها مجموعه گنجینه خطوط در افغانستان اثری است بسیار دارای اهمیت که علاوه بر ارزش هنری و تا حدودی تاریخی نشان‌دهنده‌ی وجود ریشه‌های عمیق و محکم هنر خوشنویسی در جامعه و کشور ماست.

تجلیگاه هنر خط

به خط: امین‌الله پیرزاد هروی
ناشر: جهان اندیشه کودکان
تاریخ انتشار: ۱۳۷۳
تیراژ: ۶۰۰۰ نسخه

مجموعه «تجلیگاه هنر خط» شامل ۳۶ خط و کتیبه است که هنرمند توانای کشور ما آقای پیرزاد هروی آن را بین سالهای ۶۳ و ۷۲ نوشته و در نوشتن آن از چهار نوع خط نستعلیق، ثلث، نسخ، و شکسته استفاده کرده است. بیشتر حجم این مجموعه به خط ثلث و نسخ اختصاص داده شده که در قالب آنها آیات قرآن و احادیث به شکل بسیار هنرمندانه‌ی نوشته شده است.

در مجموعه یاد شده چند اثر به خط نستعلیق نیز وجود دارد و همین طور یک اثر و ترجمه آیات و بعضی احادیث به خط شکسته نوشته شده است. آقای پیرزاد هروی در نوشتن خط نستعلیق از سبک و رسم الخط رایج در ایران امروز پیروی می‌کند اما باز هم رگه‌هایی از سبک رایج در دوره صفویه در آثارش دیده می‌شود.

مردان برنو
شاعر: سید نادر احمدی
ناشر: حوزه هنری
تاریخ انتشار: ۱۳۷۶
تیراژ: ۳۳۰۰ جلد

مردان برنو نخستین اثر شاعر معاصر آقای سید نادر احمدی است. این مجموعه در برگیرنده‌ی ۲۹ غزل و ۳ مثنوی است که بین سالهای ۷۵-۱۳۷۰ سروده شده. مردان برنو در ۴۸ صفحه و با قیمت ۱۵۰ تومان به بازار کتاب عرضه شده است.

آوار آینه
شاعر: پرویز آرزو
ناشر: انتشارات ترانه
تاریخ انتشار: ۱۳۷۶
تیراژ: ۳۰۰۰ جلد

آوار آینه نخستین مجموعه شعر شاعر جوان پرویز آرزو است که در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است. این مجموعه که مقدمه آن به قلم شاعر نامدار کشور استاد واصف باختری نوشته شده شامل ۵۶ شعر در قالب‌های قصیده، مثنوی، غزل، دوبیتی، رباعی و سپید است. آوار آینه در ۱۲۶ صفحه و با قیمت ۳۰۰ تومان در مشهد منتشر شده است.

دورتر از چشم اقیانوس

دورتر از چشم اقیانوس
شاعر: قنبرعلی تابش
ناشر: حوزه هنری
تاریخ انتشار: ۱۳۷۶
تیراژ: ۳۳۰۰ جلد

دورتر از چشم اقیانوس که شامل ۱۶ غزل و ۱۴ شعر سپید است، نخستین مجموعه شعر شاعر معاصر آقای قنبرعلی تابش می‌باشد. این مجموعه در ۴۰ صفحه و با قیمت ۱۳۰ تومان به بازار کتاب عرضه شده است.

پاد اندیشه

تأسیس ۱۳۹۴

هبوط

نویسندگان: علی شاهد - مهدی قنبری
ناشر: نشر همکلاسی - ۱۳۷۶
تیراژ: ۳۰۰۰ نسخه
بهاء: ۱۱۰ صفحه، ۳۰۰ تومان

«هبوط» داستان زندگانی حضرت آدم (ع) و فرزندان اوست که به قلم شاعر مهاجر علی شاهد و همکار ایرانی‌اش مهدی قنبری در سیزده فصل نوشته شده است. در این کتاب سعی فراوان شده تا قصه‌ی آدم و فرزندانش به سبک داستانهای امروزی نزدیک شود. فصل بندی کتاب نیز همین را نشان می‌دهد. اما، عناوینی که برای فصل‌ها انتخاب شده پیشاپیش موضوع فصلها را افشا می‌کند. می‌شد که چنین نباشد.

اما نسبت به دیگر روایت‌هایی که از این قصه مکرر چاپ شده، خواندنی‌تر و جذاب‌تر می‌نماید و این ناشی از استفاده نویسندگان کتاب از عناصر داستان نویسی است.

هشت قلم هنر خط
خط: امین‌الله پیرزاده‌هروی
ناشر: جهان اندیشه کودکان
تاریخ انتشار: ۱۳۷۴
تیراژ: ۵۰۰۰ نسخه

مجموعه یاد شده شامل ۵۹ خط می‌باشد که استاد پیرزاده‌هروی آن را برای علاقه‌مندان هنر خوشنویسی عرضه کرده است. در این مجموعه علاوه بر خط نستعلیق، ثلث، نسخ و شکسته آثاری به خط کوفی، خط ریحانی، خط دیوانی و خط معقلی نیز موجود است که بسیار هنرمندانه و زیبا نوشته شده است. متون استفاده شده در این مجموعه را آیاتی از قرآن مجید، احادیث، گفتار معصومین، و اشعاری از فردوسی، خواجه عبدالله انصاری، مولوی، حافظ و... تشکیل می‌دهد. در پایان مجموعه یاد شده برای آموزش قواعد خط، مفردات و ترکیباتی از خط ثلث، نسخ و نستعلیق نیز آورده شده است.

قرآن المَحلی

اثر محمدعلی عطارهروی
ناشر: انتشارات سروش
تاریخ انتشار: ۱۳۶۶
تیراژ: ۵۰۰۰ نسخه

مجموعه قرآن محلی متشکل از ۶۸ کتیبه‌ی بسیار نفیس و ارزشمندی است که هنرمند خوشنویس مشهور کشور ما استاد محمدعلی عطارهروی آن را نوشته است. اهمیت این اثر گرانبگ که علاوه بر ارزش هنری دارای ارزش تاریخی نیز هست زمانی آشکار می‌گردد که بدانیم استاد محمدعلی با هنرمندی تمام سوره‌های مختلف جزء سی‌ام قرآن کریم را با بیش از سی‌نوع خط مختلف اسلامی نوشته است. خطهایی چون: کوفی قرن اول (کوفی محزر) کوفی قرن دوم، کوفی قرن سوم، محقق، کوفی مشتق، کوفی تزیینی، کوفی مرادف، توقیع، ثلث ترکستانی، کوفی مدور، کوفی قرن ششم، ثلث، کوفی مقترن، رفاع، کوفی منکسر، مسلسل، ثلث ترکیبی، ثلث دوایر، کوفی متشابه، کوفی مرتبط، تریج نما، کتابت سه خطی، طغری، کوفی قفلی، مشجر، معقلی، قلم طومار، کوفی مخلوط، شکسته، نستعلیق شرقی، ریحان و...

در مقدمه این اثر نفیس که به قلم آقای محمد مهدی هراتی نوشته شده است برای هر یک از انواع خطوط استفاده شده در این مجموعه توضیح کافی در مورد نام، چگونگی پیدایش، تاریخ پیدایش، ابداع‌کننده و... آن داده شده است. خلاصه‌ای از زندگی استاد محمدعلی عطارهروی و همچنین شرح کوتاهی در مورد بقیه آثار استاد که زینت‌بخش مساجد و زیارتگاهها می‌باشد نیز در اول این مجموعه آورده شده است.